

Tilavoldiyeva Sarvinoz Salohiddin qizi

Andijon davlat pedagogika instituti “pedagogika” fakulteti

“Boshlang’ich ta’lim” yo’nalishi 3-bosqich talabasi.

BOSHLANG’ICH TA’LIMDA MATEMATIKA FANINI O’QITISHNING ASOSIY VAZIFALARI

Annotatsiya: Ushbu maqolada Boshlang’ich ta’limda matematika fanini o’qitishining asosiy vazifalari, dars jarayonini tashkil etish o’quvchilarni bilim va ko’nikmalarni oshirish haqida ma’lumotlar berilgan.

Аннотация: В данной статье рассматривается преподавание математики в начальной школе основные задачи, организация процесса урока, совершенствование знаний и умений учащихся информация предоставлена.

Abstract: In this article, the teaching of mathematics in primary education main tasks, organization of the lesson process, improving students' knowledge and skills information is provided.

Kalit so’zlar: Matematika, ta’lim, innovatsiya, metodlar, mustaqil fikrlash, ko’nikma.

O’qituvchilarning matematika fanlarini o’qitishda yo’naltirilgan darslar jarayonini noan’anaviy shakllarda tashkil etish, ta’lim jarayonini mukammal andoza asosida loyihalashga erishish, mazkur loyihalardan oqilona foydalana olish ko’nikmalariga ega bolishi ta’lim oluvchilar tomonidan nazariy bilimlarning puxta, chuqur o’zlashtirilishi, ularda amaliy ko’nikma va malakalarning hosil bo’lishining kafolati bo’la oladi. Ta’lim jarayoni o’quv materialini mazmunini yoritishiga xizmat qiluvchi muayyan mazvu bo’yicha nazariy va amaliy bilimlar majmuini ifoda etish imkonini beradi. Ta’lim mazmunida, shuningdek, o’quvchilar tomonidan o’zlashtirilishi lozim bo’lgan tushuncha, ko’nikma hamda malakalarning hajmi ham o’z ifodasini topa olishi lozim. Zero, ta’lim mazmunining g’oyaviy jihatdan mukammalligi o’quvchilar tomonidan muayyan bilim, ko’nikma va malakalarning o’zlashtirilish darajasi bilan belgilanadi. Buning samarasi o’quvchilar tomonidan ma’lum tushunchalarning o’zlashtirilishi, ko’nikma va malakalarning shakllanishini ta’minlovchi shartlarning ishlab chiqilganligida namoyon bo’ladi. Aynan darsning shakli, metod va vositalar ta’lim jarayoning muvaffaqiyatli ta’minlanishiga olib keladi. Ular yordami bilangina o’quv predmetining mavzusi borasidagi nazariy bilimlar o’quvchilarga uzatiladi, o’quvchilar tomonidan esa ushbu bilimlar qabul qilinadi. Dars mashg’uloti uchun eng maqbul deb topilgan shakl, metod va vositalarning belgilanishi ta’lim jarayonining qariyb 90 foizlik muvaffaqiyatni kafolatlaydi. Yangi, zamonaviy pedagog texnologiyalarning asosiy mohiyati aynan shu bosqichda ochib beriladi. O’quvchilarda ijodiy izlanish, faollik, erkin fikr yuritishga to’naltiruvchi ta’lim shakli, metod va vositalarning to’g’ri tanlanishi dars jarayonini samarali, qiziqarli, bahsmunozaralarga boy bolishi, ijodiy tortishuvlarning yzaga kelishiga turtki beradi. Mana shu holatdagina o’quvchilar tashabbusini o’z qo’llariga oladilar, o’qituvchilarning zimmasida esa ularning faoliyatini ma’lum yonalishga solib yuborish, umumiy faoliyatini nazorat qila olish, murakkab vaziyatlarda yo’l-yo’riq ko’rsatish, maslahatlar berish, hamda ular faoliyatini baholash kabi vazifalar qoladi. Boshlang’ich ta’limda matematika o’qitishning asosiy vazifalari: o’quvchilarning matematik tushunchalar, xossalari, shakllar, usullar va algoritmlar haqida bilim va ko’nikmalarni egallashini ta’minlash; matematikaning inson

kamoloti va ijtimoiy taraqqiyotidagi, ijtimoiy iqtisodiy munosabatlardagi ahamiyatini tushunish, matematik bilim va konikmalarni kundalik hayotda muvaffaqiyatli qo'llashga o'rgatish; o'quvchilarning individual xususiyatlarini rivojlantirishda mustaqil ta'lim ko'nikmalarini shakllantirish; fanlar uzviyligini hisobga olgan holda o'quvchilarda milliy va umuminsoniy qadriyatlarni, ijodkorligini shakllantirish, ularni ongli ravishda kasb tanlashga yo'naltirish.

O'quvchilar o'rganadigan manbalarga ko'ra og'zaki, ko'rgazmali va amaliy usullar (tushuntirish suhbat, hikoya, kotob, bilan ishlash va h.k.).

O'qitish usullari (atrofda ob'ektlar va hodisalarni kuzatish);

Talaba fikrining yo'nalishiga ko'ra; induksiya, deduksiya, va analogiya; usullari.

Pedagogik ta'sir – o'quvchilarning bilim olishdagi mustaqillik darajasiga ko'ra o'qituvchi xabarligida olib boriladigan tarbiyaviy ish uslubi; talabalarning mustaqil

ishlari metodikasi.

Talabalarning mustaqil faoliyati darajasiga ko'ra; tavsiflovchi-illyustrativ usul;

reproduktiv usul; bilimlarni muammoli bayon qilish usuli; qisman tadqiqot va tadqiqot usuli;

Og'zaki usullar. Bunda qisqa vaqt ichida eng ko'p ma'lumot berish, o'quvchilar oldiga muammolarni qo'yish va ularni hal qilish yo'llarini ko'rsatish mumkin.

a) tushuntirish. Bilimni tushuntirish usulining mohiyati shundan iboratki, o'qituvchi materialni tushuntiradi, o'quvchilar esa uni tayyorlash holda qabul qiladilar. Materialning

tavsifi to'liq, aniq, tushunarli va qisqa bo'lishi kerak. Boshlang'ich matematika kursining bir qator masalalarini ko'rib chiqishda bilimlarning izchil bayoni zarur. Masalan, ko'p xonali sonni 1 xonali songa yozma bo'lish algoritmi Kongerent bayonot ko'p xonali sonni 1 xonali songa yozma bo'lish algoritimini o'zlashtirish uchun zarur.

b) suhbat. Bu eng keng tarqalgan yetakchi o'qitish usullaridan biri bo'lib darsning turli boshqichlarida va turli ta'lim maqsadlarida qo'llanilishi mumkin. Suhbat o'qitishning savol-javob usuli bo'lib, bunda o'qituvchi o'quvchilarning bilimi va amaliy tajribani o'zlashtirishi asosida maxsus tuzilgan savollar va o'nta javoblar tizimidan foydalanadi. Bu ekologik va ta'lim masalalarini hal qilishga olib keladi. O'qitishda suhbatning ikki turi qo'llaniladi, ya'ni katexnik va evristik suhbat. Katexnik suhbat shunday savollar tizimi asosida tuziladi, bu esa ilgari olingan bilim va ta'riflarni oddiy esda saqlashni talab qildi. Bu suhbatlar asosan bilimlarni tekshirish va baholash, yangi materialni mustahkamlash va tskrorlash uchun ishlatiladi. Evistik suhbat (yunoncha) topmoq, ochmoq, degan manoni bildiradi va o'qitishning savol-javob shakli bo'lib, bunda o'qituvchi o'quvchilarga tayyor bilim bermaydi, balki ular ilgari o'z bilimlarini o'zlashtirgan

savollar orqali beradi, buning asosida kuzatishlar shaxsiy hayotiy tajribaga asoslangan yangi tushunchalar, xulosalar va qoidalarga olib keladi.

c) hikoya. O'qituvchining bilimini tushuntirish hikoya shaklida amalga oshirilishi mumkin. U asosan matematika tarixida o'lchov tizimlarini rivojlanishi haqida tarixiy ma'lumot berish uchun ishlatiladi.

g) Og'zaki o'qitish usullarining ko'rinishlaridan biridir. Kitob muhimi bilim manbalaridan biridir. Darslik va kitob bilan ishlash o'quv jarayonini barcha bosqichlarida amalga oshiriladi. Turli mashqlardan oldin darsliklarda berilgan ko'rsatmalarni o'qishga katta e'tibor berish kerak. Bu, ayniqsa, algoritmik xususiyatiga ega bo'lgan aniq ko'rsatmalardan foydalanganda juda muhimdir, bunday ko'rsatmalar uchinchi sinf darsligining yozma hisoblash usullari bo'limida keltirilgan. Bunday ishlarining yakuni darslik suratlar, chizmalar, og'zaki ifodalar, matematik yozuvlar yordamida doimiy ravishda yangi bilimlarni o'zlashtirish uchun ochadigan barcha imkoniyatlardan foydalanish kerak.

Ta'lim usullari. O'qitishning o'qitish usullari o'quvchilarga kuzatishlar asosida bilim olish imkonini beradi. Kuzatish hissiy tafakkurning faol shakli bo'lib, o'qitishda, ayniqsa, boshlang'ich sinflarda keng qo'llaniladi. Atrofdagi ob'ektlar va hodisalar va ularning turli modellari (turli xil ko'rsatmalar) kuzatish ob'ektlari hisoblanadi. O'qitishning o'qitish usullarini og'zaki o'qitish usullaridan ajratib bo'lmaydi. Yo'riqnoma-qo'llanmalarni namoyish qilish doimo o'qituvchi va talabalarning tushuntirishlari bilan birga olib boriladi. O'qituvchining fikriga ko'ra, o'quv vositalaridan birgalikda foydalanishning 4 ta asosiy shakli aniqlangan:

- 1) o'qituvchi o'quvchilarning kuzatishlarini so'zlar yordamida bo'shqaradi;
- 2) og'zaki tushuntirishlar ob'ektning ko'rinmaydigan tomonlari haqida ma'lumot beradi;
- 3) yo'riqnoma-qo'llanmalar o'qituvchining og'zaki tushuntirishlarini tasdiqlovchi yoki konkretlashtiruvchi illyustratsiya vazifalari bajaradi;
- 4) o'qituvchi o'quvchilarning kuzatishlarini umumlashtiradi va umumiy xulosa chiqaradi.

Amaliy metodlar. Malaka va ko'rinishni boshqarish va mukammallashtirish jarayoni bilan bog'liq bo'lgan metodlar o'qitishning amaliy metodlari. Bunday metodlar jamliga yozma va og'zaki mashqlar, amaliy va laboratoriya ishlari, mustaqil ishlarining ba'zi turlari. Mashqlar asos va bilimlarni tatbiq qilish, malaka va ko'rinishni to'g'rilash metodikasi sifatida. Mashq bdeb biror amalni, shu amalni o'zlashtirish yoki korxonalar rejali ravshan tarzda tuzilgan takroriyga aytiladi. Mashqlar tayyorlash, mashq qildirish va ijodiy mashqlarga katta ahamiyat beriladi. Ijodiy xarakterdagi mashqlarga muammo, masala va misollarni turli usullar bilan yechish, ifoda bo'yicha masala, qisqa yozuv, chizmaga ko'ra masala, muammoli masallalarni yechish mashqlari va boshqa ishlarni bajarish. Induksiya metodining shunday yo'liki, bunda o'quvchining fikri birlikdan umumiylikka, xususiy maxsulotlardan umumiy ishlab o'sib boradi Induktiv yordam – xususiylikdan umumiyga qarab boradigan boladi. Bu metoddan yordam beradigan boror korxonalar yoki tozalash qoidalarini chiqarish uchun o'xshash misollar, masalalar, ko'rsatmali materiallarni puxtalik bilan tanlaydi. Boshlang'ich 1-2-sinflarda ko'proq mashg'ulotlar tushunarli induktiv ishlab chiqariladi. Boshlang'ichlarda induksiya metodikasi bilan uzviy bog'liq holda deduksiya metodidan ham keng foydalaniladi. Boshlang'ich sinflarning yangi o'tkazish dasturiga ko'ra deduksiya bilan munosabati bilan bog'lanish metodidan chegaralari ancha kengaydi.

Internetdagi metodika orqali induktiv metoddan ko'chirishni, deduktiv metoddan ko'chirishni boshqarishni uqtirib turadi.

Xulosa: Deduksiya metodi bilishning shunday yo'liki, bu yo'l umumiyroq bilimlar asosida yangi xususiy bilimlarni olishdan iboratdir. Deduksiya bu, umumiy mulkdan xususiy

misollarga va konkret yordamga o'tishdir. Induktiv va deduktiv ishlarga misollar keltiramiz.

Birinchi sinf o'quvchilariga yig'indi bilan qo'shiluvchi bog'lanishni ishlab chiqarish uchun

bolalarni ishlab chiqarishiga induktiv yo'l bilan olib kelamiz.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Divanova M.S., Alimova S.Q., Alimov O.N. Boshlang'ich sinflarda matematika o'qitishda axborot texnologiyalaridan ko'chirildi, 46 bet.
2. Jumayev M.E., Z.G. Tojiyeva. Boshlang'ich sinflarda matematika o'qitish metodikasi "Fan va texnologiya", 2005. 312 bet.
3. www.ziyonet.uz
4. Jumayev M. Matematika o'qitish metodikasi Toshkent-2011
5. Yuldashev, O. (2021). ТУПРОҚҚА ИШЛОВ БЕРУВЧИ АГРЕГАТ ШАРНИРЛИ БОҒЛАНИШЛИ ҚОЗИҚЧАЛАРИ БЎЛГАН БАРАБАНИНИНГ КОНСТРУКТИВ ЎЛЧАМЛАРИНИ АСОСЛАШ. Agro protsessing.